

РЕЦЕНЗИЯ¹

от доц. д-р Ралица Ковачева, Факултет по журналистика и масова комуникация,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
(научна длъжност, научна степен, име, фамилия, образователна/научна институция)

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“/„доктор на науките“ по
професионално направление **3.5. Обществени комуникации и информационни науки (ДП
„Медии и комуникации“ – Международни комуникации в световните медии)** с
дисертационен труд на тема:

**„Медийният образ на Югоизточна Азия в XXI век на основата на примери за
комуникационните стратегии в Китай, Индия, Япония и други държави от региона”,**

представен от **Ивелина Ватова**, редовен докторант в катедра **„История и теория на
журналистиката“** на Факултета по журналистика и масова комуникация с научен
ръководител: **проф. д-р Мария Нейкова**.

I. Представяне на докторанта въз основа на подадената документация

Докторант Ивелина Ватова се отличава с богата и разнообразна образователна,
професионална и изследователска биография. Завършила е журналистика във ФЖМК, СУ
„Св. Кл. Охридски“ (1978), притежава магистърска степен от Централноевропейския
университет, Прага (1991-1992), специализирала е в редица престижни университети в
Европа и Азия. Професионалният ѝ път минава през държавната администрация,
неправителствения сектор и медиите, където е била редактор и кореспондент. Има
значителна и значима преводаческа работа. Преподавала е в няколко български
университета, най-дълго в Нов български университет (1996/1998–2007/2008).

II. Оценка на качествата на дисертационния текст

Представеният дисертационен труд се състои от увод, две части, съдържащи общо 12
глави, и заключение, библиография от 978 заглавия, от които 73 на български и 905 на осем

¹ Забележка: Текстът в курсив предлага опорни точки за оценка на изследователските резултати. Препоръчителен обем на рецензията – около 6-7 стандартни страници

чужди езика, резултати от изследването, справка за научните приноси и списък на публикации, свързани с темата на дисертационния труд, списък на съкращения и акроними. Трудът е придружен от 14 приложения, от които четири фигури, пет карти, пет текста. Общият обем на труда е 823 стандартни страници.

Изследването на докторант Ивелина Ватова е посветено на един от най-важните и трудни въпроси в съвременните международни отношения – как се променя системата на международните отношения след десетилетното двуполусно противопоставяне през Студената война и хегемонията на САЩ в първите две десетилетия след края ѝ. Свидетели сме на „бързо развиваща се мултиполярност“, която променя „класическата релация център-периферия“ (Автореферат, с. 10): *„Периферията променя статуквото на досегашия геополитически и геоикономически център“* (курсивът е на автора), причинявайки „сътресение на правила, привички, стереотипи и нагласи, изградени със столетия“ (Дисертация, с.151). Част от това „сътресение“ е необходимостта от осъзната преоценка на понятия като суверенитет, идентичност, хегемония и авторитет (Дисертация, с.15), отбелязва авторката и допринася със своя труд в този опит за преосмисляне. За негова изходна точка тя избира южноазиатския регион и отделни държави в него, като отбелязва основателно, че „във фокуса на българското изследователско поле до средата на второто десетилетие на 21 век отсъстват комплексни проучвания на тези общества и на комуникацията с тях“ (Дисертация, с. 12).

Изборът именно на комуникационната перспектива за разполагане на това изследване е третият основен аргумент за неговата актуалност и значимост. Нещо повече, според докторантката именно радикалните промени в международната комуникация са сред факторите, които налагат промени в международните отношения, доколкото посланията на доскорашните периферии са толкова силно заявени, колкото и на централните (Дисертация, с. 366). От гледна точка на международната журналистика, важно измерение на актуалността на темата е както представеният теоретичен модел, така и задълбоченото представяне на медийната среда в изследвания регион.

Първата част на труда, е посветена на разработването на **теоретичен модел** на международната комуникация в 21 в., наречен от авторката „геокомуникация – нов теоретичен модел на международното общуване“. Докторантката стъпва на утвърдени теории (мрежовото общество на М. Кастелс) и комуникационни модели (У.Б. Пиърс, М. Петров), които преразглежда в перспективата на концепциите за национализма, космополитизма,

колониализма, неоколониализма и новото, „набиращо скорост явление“, определено като *„регионализъм с азиатски характеристики“* (Дисертация, с. 358).

Представена е убедителна аргументация за необходимостта от нов модел на международното общуване, който да отразява прехода към многополюсна система на международните отношения, в която някогашната периферия придобива нарастваща централност, както в икономически и политически, така и в ценностен смисъл. Не-западните цивилизации и култури вече не приемат да бъдат третираны като „безгласни реципиенти на западната цивилизованост“, а „медийният имидж, наречен Трети свят, остана в миналото на предишното столетие“, пише Ватова (Дисертация, с. 364). От гледна точка на международната журналистика е важно изследователското усилие да се разграничат глобални от световни медии и да се дефинира различната им роля.

Тази част се отличава със задълбоченост и изчерпателност на проучването на теоретичните източници. Авторката предлага собствени интерпретации и дефиниции на основните понятия. Демонстрирана е висока библиографска осведоменост, умения в подбора и оценката на източниците, а изобилието от използваната научна литература е дообогатено със знания и впечатления, придобити от докторантката чрез личните ѝ контакти с изявени изследователи в съответното научно поле.

Втората част на труда **тества теоретичния модел** на геокомуникацията. За целите на изследването авторката въвежда нов, „въобразен“ регион в процес на формиране: Южно-Източна Азия (Ю/ИА), обединяващ части от Източна Азия и Южна Азия, както и цяла Югоизточна Азия. Тя анализира отделни водещи държави като Япония, Китай, Индия, други държави в региона, както и една международна организация - Асоциация на страните от Югоизточна Азия (АСЕАН). Представени и анализирани са редица характеристики на тези държави и общества в политически, обществен и ценностен план, които едновременно представят разнообразие от образи и бъдеща роля на „регионална колективност“ (Автореферат, с. 11).

От гледна точка на международната журналистика важен принос на тази глава е подробното и задълбочено представяне на медийните системи на изследваните държави и извеждането на общи черти на националните медийни системи в региона. Авторката обобщава, че се наблюдава „ерозия на демократичните свободи“, „гражданското общество остава слабо и неразвито“, а „медийната свобода е силно ограничена“ (Дисертация, с. 342). Тя обаче обръща внимание, че в условията на доминиращия в региона модел на държавен капитализъм (държава на развитието), приоритет за населението (преобладаващо младо)

приоритет е икономическия просперитет, дори да е за сметка на демократичните права (пак там). Докторантката подчертава ролята на медиите в изграждането на нацията като обща характеристика за изследвания регион, поради което медиите „изграждат съдържанието си единствено около пропагандни перцепции като суверенитет, национално строителство и национална сигурност, а корупцията и злоупотребите се прикриват зад големите социални конфликти като бедност, глад, насилие и тероризъм“ (Дисертация, с.344). Желанието да се гради и запазва позитивен имидж на държавата и нацията в международните отношения често е аргумент да се прилага цензура като „надежден инструмент в провеждането на националните масмедийни политики“ (Дисертация, с.345).

Използваните методи се отличават с мултидисциплинарност, разнообразие и адекватност спрямо поставените цели. Авторката използва системен и историко-логически подходи, теоретично моделиране, контент анализ и различни негови разновидности, статистически методи и др.

Библиографията съдържа 978 заглавия, от които 73 на български и 905 на осем чужди езика.

Въпреки впечатляващия си обем от 823 стандартни страници, текстът е композиран логично последователно. **Структурата и оформлението** отговарят на изискванията. Текстът на автореферата отразява в пълнота обема и същността на дисертационния труд. Демонстрирани са широки и задълбочени познания, висока езикова култура и добър стил. Авторката съумява да се придържа към научния стил, демонстрирайки уменията си на умел разказвач и добър познавач на народите и културите, които изследва с уважение и топло лично отношение.

III. *Приноси на дисертационното изследване*

Представеното изследване съдържа несъмнени научни и приложни приноси, сред които: Разработен **теоретичен модел** на международната комуникация – геокомуникация;

Нова интерпретация в контекста на световната международна комуникация на съществуващи понятия и концепции (деколонизация, антиколонизацията, идентичност, нация, национализъм, космополитизъм);

Въведен подход за критична преценка и приложение на конврсационния анализ като прецизен изследователски метод в българското медиязнание;

Адаптиране и допълване на модела за персоналния имидж за целите на международната комуникация в 21 век на новото ниво за общуване между държави, нации и

народи;

Систематизирано историографско описание за развитието на незападни/неевропейски национални масмедийни системи в българското медиязнание през 21 век като основа за осъвременяване на университетската дисциплина „Чуждестранна журналистика“;

Апробиране на предложения теоретичен модел за целите на бъдещото му използване за работа в други тематични области, както и по отношение на други региони на света.

IV. Бележки и препоръки

Докато в анализите на самия регион тонът е балансиран и когато се налага – критичен, по отношение на „Запада“ и конкретно САЩ се срещат твърдения, които будят въпроси, например:

- Обобщението „западната пропагандна журналистика“ (Дисертация, с. 18) – липсва достатъчно ясен контекст, за да се разбере какво има предвид авторката;
- Определението на глобализацията като изобретение на САЩ за глобално влияние (дисертация, с. 362) - изследванията на процесите на глобализация ясно демонстрират причините, факторите и етапите в процеса на глобализация, без да отричат възможността отпределени актьори да се възползват от тези процеси в свой интерес.
- Западът налага „парадигмата модернизация = уестърнизация, според която целият свят е длъжен да забрави собствените си традиции, правила и нрави и да възприеме западните като единствени и универсални“ (дисертация, с. 353) – дали наистина става дума за задължаване, или има и други възможни обяснения за „уестърнизацията“, например концепцията за „меката сила“, ролята на ТНК, концентрацията на медийната собственост и др.?

На този фон, остава усещането че от нас, „западните“ читатели на този текст, се очаква да приемем гореописаните черти като част от източните цивилизационни различия и да се съгласим с тях, в името на разбирането и разбирателството. За западните аудитории информацията от официален китайски медиен източник е „пропаганда“, а не „новина“, пише И. Ватова (дисертация, с. 246), с уточнението, че „за разлика от западното мислене в КНР понятието „пропаганда“ (xuanchuan) не е негативно“ (с. 247). Но налага ли се да приемем, че това разбиране оправдава последиците от използването на медиите като инструмент на държавната и партийна пропаганда? Със сигурност има проблем в начина, по който западните медии отразяват Китай, но със сигурност и намирането на автентична

и достоверна информация за случващото се там не е лесна работа – случаят с потушаването на първите случаи на заразени с новия коронавирус още през декември 2019 г. е само един, макар и фрапантен, пример. Могат да бъдат дадени и други примери, свързани с незачитането на универсални човешки права, представено като алтернативна интерпретация на концепцията за правата, или с налагането на авторитарни и еднопартийни режими, представено като решение на проблемите на либералната демокрация.

V. Публикации и участия в научни форуми

В рамките на докторанското си обучение Ивелина Ватова има 22 научни публикации. Те са пряко свързани с работата по дисертационния труд, като същевременно допълват и разширяват отделни негови аспекти. Участвала е в над 20 български и международни научни форуми и конференции.

VI. Заключение

Представеният дисертационен труд е впечатляващ в редица отношения: изборът на темата с всичките ѝ специфични аспекти; мултидисциплинарността и широтата на прилаганите научни възгледи и подходи; огромният брой използвани източници, на осем езика, включително личните контакти на автора със световно утвърдени учени и изследователи. Проблематиката е разработена систематично и задълбочено. Изтъкнатите приноси са аргументирани. Предвид това препоръчвам на кандидата да бъде присъдена образователна и научна степен „доктор”.

Дата: 10.02.2023

Рецензент: доц. д-р Ралица Ковачева